

Posudek oponenta
Bakalářská práce Hannah Saleh
VZDĚLÁVÁNÍ, UMĚLECKÁ PRAXE A NADŘAZENOST

Bakalářská práce Hannah Saleh se věnuje vzdělávání ve spojitosti s problémem kulturní reprodukce, tedy toho jak nám systém výchovy vzdělání vnucuje určitou pozici, kulturu a identitu. Samotný problém je nastaven poměrně jednoduše jako „snaha propojit tři velmi silná témata – vzdělávání, umění a nadřazenost, kterou nahlížím jako jev, který s sebou nutně nese i společenské nerovnosti a násilí.“ (s. 3)

Autorka mě nepochybně nutí přemýšlet o mém vlastním vzdělávání, ať již z pozice žáka, studenta nebo pedagoga, o stereotypech i hierarchiích, které reprodukuje. Práci navíc uvádí koncentrovaný výklad kritiky vzdělávání Pierra Bourdieu, tvoří prakticky polovinu celého textu. Ten je bohužel poznamenaný nejasností a nepevností. Zaměřím se na stranu 15, kde autorka koncentruje největší množství zdrojů a informací, ale každému autorovi (od Giambattisty Vica až po Marka Fishera) věnuje pouze jednu větu, která nepřesahuje perspektivu „přijde mi podivuhodné ...“ (s. 15). Následuje krátká pasáž věnovaná Davidu Graeberovi, kterou projdu blíže:

„Objasnění této záhady či absence alternativy konce civilizace by mohlo nastínit zamyšlení Davida Graebera: Marx si byl vědom toho, že produkce a společenské vazby fungují na odlišných principech, ale sám nevěděl či neudal, jak přesně se liší. Tuto přenesenou nejasnost dokázala Graeberovi objasnit až feministická teorie, přičemž dodává, že ignorování poznatků feministických teoretiček většinou jejich mužských kolegů je ukázkovým příkladem strukturálního násilí.“ (s. 15)

První a druhá věta dávají do souvislosti tezi o konci budoucnosti a odlišnost mezi systémy ekonomické a sociální produkce. To by mohla být docela zajímavá a ambiciózní myšlenka, ale autorka vůbec neuvádí jaká je to souvislost. Mohu jen domýšlet, zda autorka tvrdí, že ekonomický systém funguje zatímco sociální sféra se propadá do pesimismu, a to prostě protože jsou odlišné. Ale také čtení jde proti Marku Fisherovi nebo dalším proponentům teze o konci budoucnosti. Třetí věta tento Graeberův postřeh přesouvá do feminismu a opět zcela bez návaznosti doplňuje, že mužští kolegové ignorují feministické teoretičky, což je symbolické násilí. Nevím, zda byl cílem tohoto odstavce dovysvětlení teze o konci budoucnosti, jak tvrdí první věta, Marxova teorie produkce a společnosti, které je věnována druhá věta, nebo tvrzení o ignoraci feministek muži ze třetí věty. Vůbec nechci být puntičkářský, spíše poukazuji na obecný problém textu a jeho srozumitelnosti.

Někdy by přitom stačilo jen zjemnit jazyk, respektovat složitost procesů a multikauzální vysvětlení, mluvit o možnostech a potencialitách a neformulovat univerzální soudy; třeba na straně 21, kde autorka ve třech větách přechází od nedostatku výchovy k samostatnosti až k podpoře totalitních hnutí.

Na dalším místě konstatuje v souvislosti se sumářem všech předchozích tezí o problémech výuky: „Nikde jsem však v dostatečné míře nenarazila na umění, které by tuto situaci mohlo vyřešit.“ (s. 23) Když pomínu ultimativnost slova vyřešit, je nutné připomenout, že jen ve výtvarném umění je obrovské množství umělců věnujících se širokému spektru hybridních výukových a uměleckých projektů a existuje celý „edukativní obrat“. (Mohu jen ve stručnosti zmínit – dis.art, Artur Żmijewski, Thomas Hirschhorn, Kateřina Šedá, Joseph Beuys, Institut Úzkosti, Artyčok.tv, Ruangrupa, Hillary Coob-Sassen, Barbora Šimková, Louis Camnitzer, The New Center for Research and Practice).

Poslední část textu je věnovaná vlastnímu projektu freeshopu, ale tady ještě více než na jiných místech chybí nějaký kontext a srovnání. Jeho principy a fungování se jaksi předpokládají. Není zřejmé v čem je tato aktivita jiná, třeba i v kontextu umění nebo sociální práce.

Hlavní strukturní rozpor je ale v samotném pojetí vzdělání. Zatímco na začátku práce autorka věnuje velkou pozornost (za pomoci Peirra Bourdieu) kritice samotného vzdělávacího systému (udržování kulturní nerovnosti), nakonec nenabízí nic jiného než právě výuku. Přitom nenabízí žádnou alternativní (než Bourdieho) koncepci vzdělání, která by vysvětlila proč je tedy vzdělání najednou žádaným protilektem původního problému (autorka před samotným závěrem pouze stručně nabízí montesorijský model vyučování). Třeba emancipační teorie vzdělávání Paola Freireho (*Pedagogy of the Oppressed*) nebo Jacquese Ranciéra (*The Ignorant Schoolmaster*) přitom takový obrat nabízí. Celá práce jakoby vždy-jíž předpokládala závěr, hodnocení, problém a snad i řešení. Výzkum a současně i umění je naopak motivovaný obrovskou nejistotou. Mohu si vymezit materiál, téma, formu, scénář nebo metodu, ale výsledek se vytváří při samotném výzkumu nebo tvůrčím procesu.

Tím vším nechci nabídnout jednoduchou kritiku, ale spíš co možná nejkonkrétnější zpětnou vazbu, která třeba i autorce poslouží při další práci s textem nebo teorií. Věřím, že (i přes defenzivní tón bakalářské práce) Hannah Saleh najde cestu pro rozvíjení svých uměleckých a myšlenkových postojů. Její osobní zápal je nepochybně zajímavý a v textu její práce silně přítomný.

Práci doporučuji k obhajobě s celkovým hodnocením 3.

Václav Janoščík